

*Вчений зі світовим ім'ям:
до 180-річчя з дня народження
Іллі Ілліча Мечникова*

«Людина за допомогою науки здатна виправити
недосконалість своєї природи»

Знакові події в житті І. І. Мечникова

➤ Ілля Ілліч народився 15 травня 1845 р. в селі Іванівка Харківської губернії в родині поміщика, гвардійського офіцера.

➤ Навчався в Харківській чоловічій гімназії.

➤ Навчався на природничому відділенні фізико-математичного факультету Харківського університету, програму якого освоїв за 2 роки.

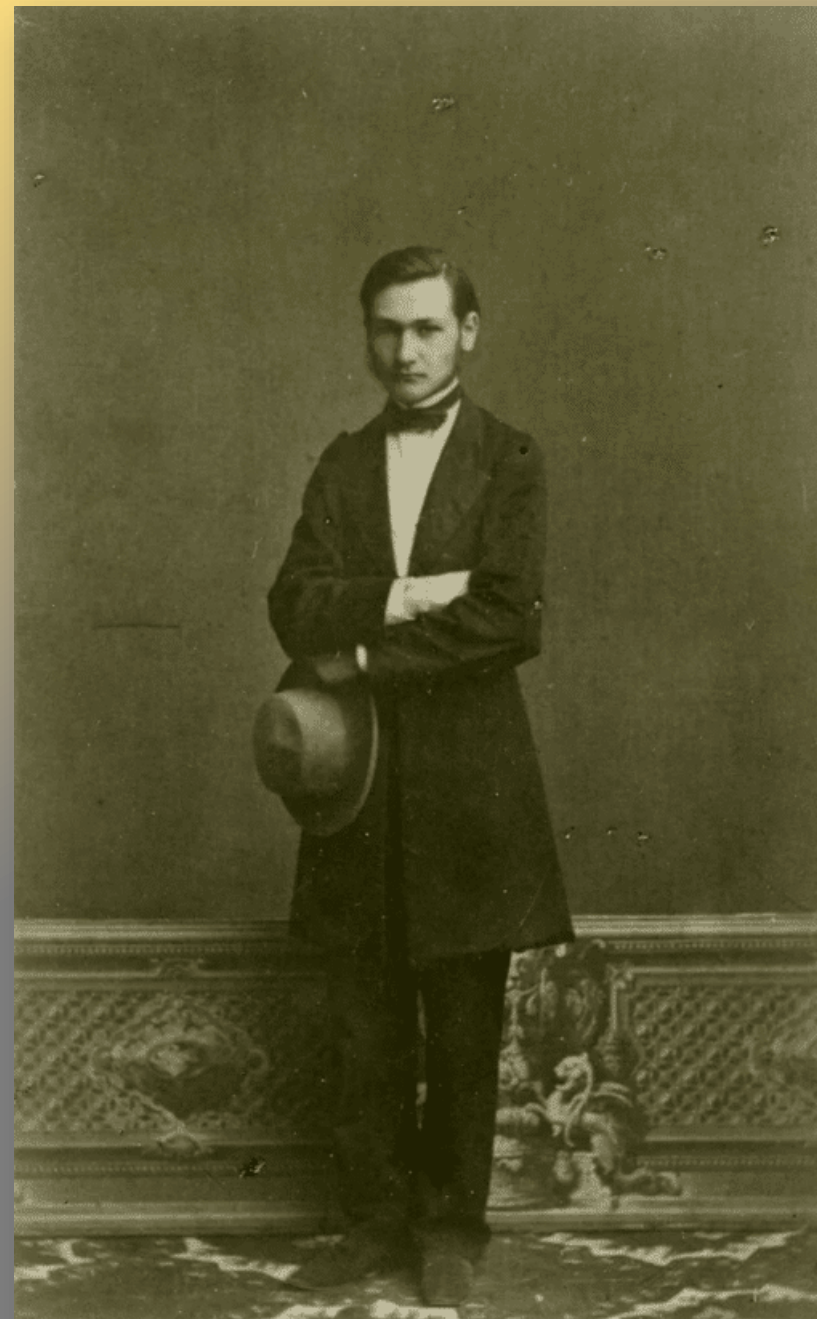
У другому класі харківської гімназії одинадцятирічний Мечников познайомився з роботами Чарльза Дарвіна та Генріха Бронна. Описи та малюнки кореніжок, інфузорій та амеб так вразили підлітка, що він вирішив присвятити себе дослідженню тваринного світу.

➤ Проводив дослідження на о. Гельголанд для підготовки дисертації (1864) та працював у лабораторії Рудольфа Лейкарта Гісен (Німеччина).

У 1864 р. Мечников виїхав на біологічну станцію острова Гельголанд у Північному морі. Там він зробив перше серйозне наукове відкриття: виявив, що акт травлення у нижчих вії черв'яків здійснювався всередині рухливих клітин мезодермального походження, так само, як і в інфузорій. Це стало одним із доказів генетичного зв'язку між хробаками та найпростішими.

За рекомендацією відомого ботаніка Фердинанда Кона, 19-річний учений влаштувався працювати в лабораторію найбільшого німецького дослідника Рудольфа Лейкарта. Тут Мечников виявив, що нематоди (круглі черв'яки), які вільно живуть поза організмом-господарем, є роздільностатевими. Цей раніше невідомий науці феномен отримав назву гетерогонії.

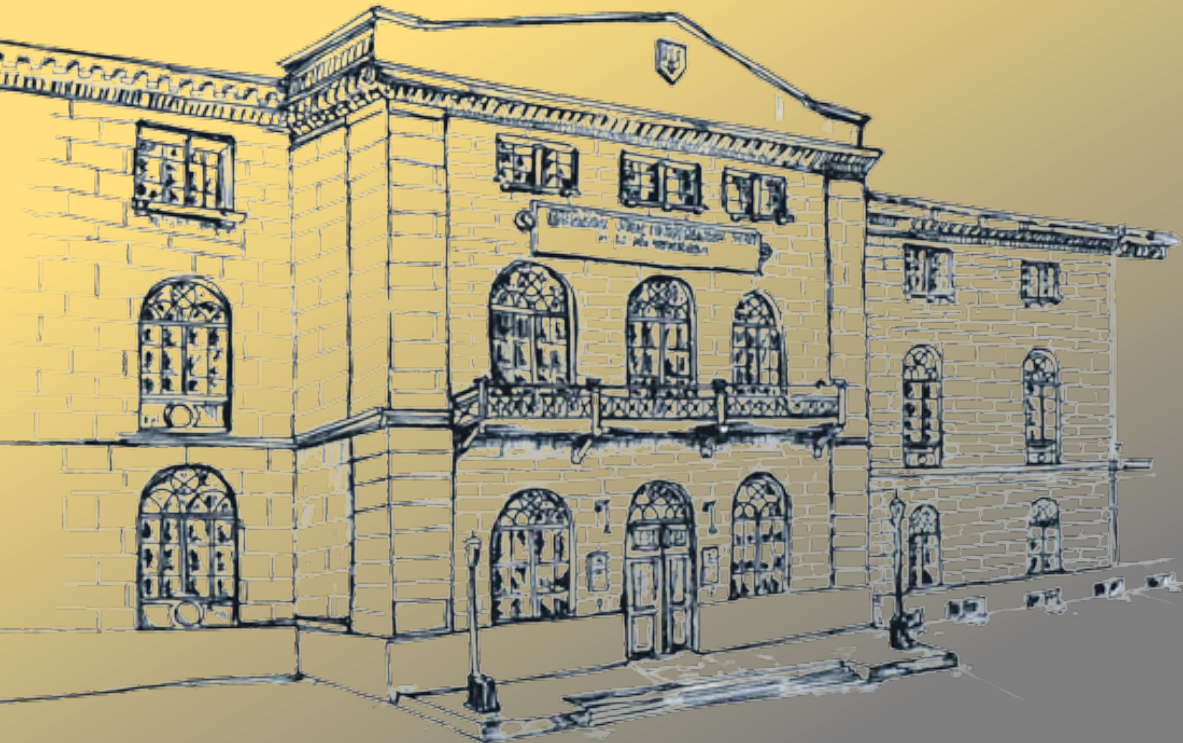

➤ *Захист магістерської (1867) та докторської (1868) дисертацій.*

➤ *Ординарний професор кафедри зоології та порівняльної анатомії Одеського університету (1870–1882).*

➤ *Відкриття в 1882 р. процесу фагоцитозу.*

Восени 1882 р. Мечников разом із сім'єю поїхав працювати до Італії. Там він і зробив відкриття, завдяки якому назавжди увійшов до історії науки: створив фагоцитарну теорію імунітету.

➤ *Спільно з Миколою Федоровичем Гамалієм заснував у 1886 р. в Одесі бактеріологічну станцію.*

➤ *Зустріч у Парижі з Луї Пастером (1888), який запропонував І. Мечникову місце завідувача лабораторії на базі Пастерівського інституту. Протягом 28 років Ілля Мечников працював у цьому інституті, де створив потужну школу мікробіологів, імунологів і паразитологів.*

➤ У 1908 р. Ілля Мечников став лауреатом Нобелівської премії з фізіології та медицини «За праці з імунітету».

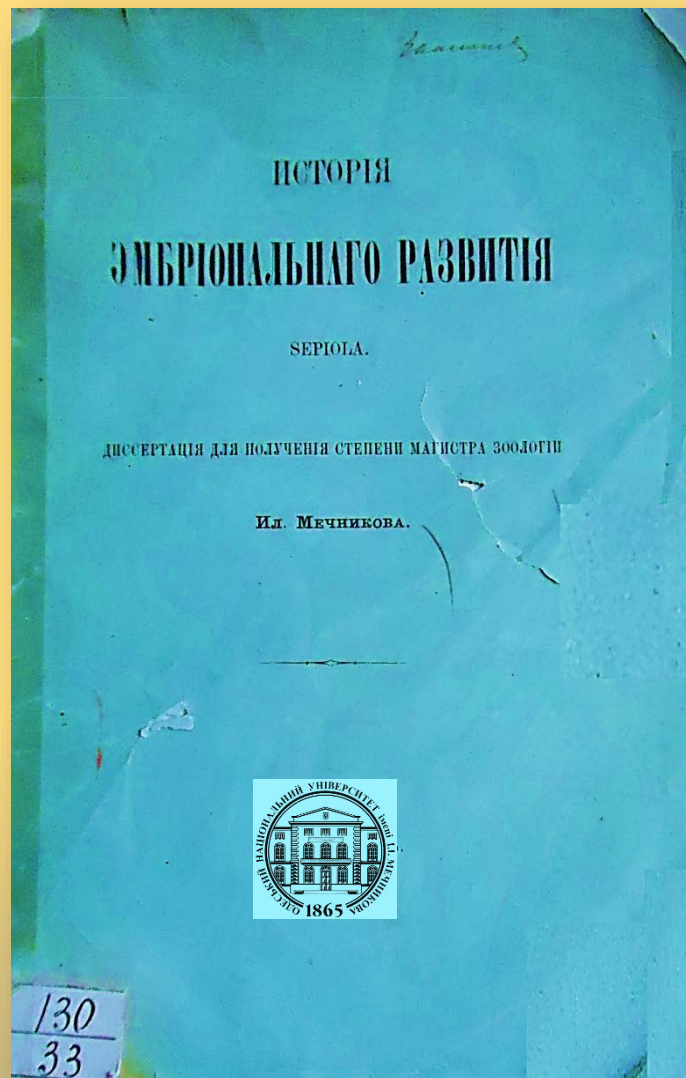

Переступивши п'ятдесятирічний рубіж, Ілля Ілліч все більше став приділяти увагу проблемам старіння та довголіття. Він розробив теорію ортобіозу - досягнення «повного і щасливого циклу життя, що закінчується спокійною природною смертю». На його думку, песимізм, шкідливі звички на кшталт алкоголю та куріння, вплив несприятливих факторів навколишнього середовища — усе це формує у людини стан дисгармонії, заважаючи їй повноцінно жити. Ці дисгармонії можна і необхідно усунути шляхом вивчення людської природи. У результаті людина проживе довше, пройшовши повний та щасливий цикл життя.

➤ 16 липня 1916 р. Ілля Ілліч Мечников помер у Парижі. Згідно із заповітом, його прах помістили у бібліотеці Пастерівського інституту.

«Старість — це хвороба, яку треба лікувати, як і будь-яку іншу».

І. І. Мечников

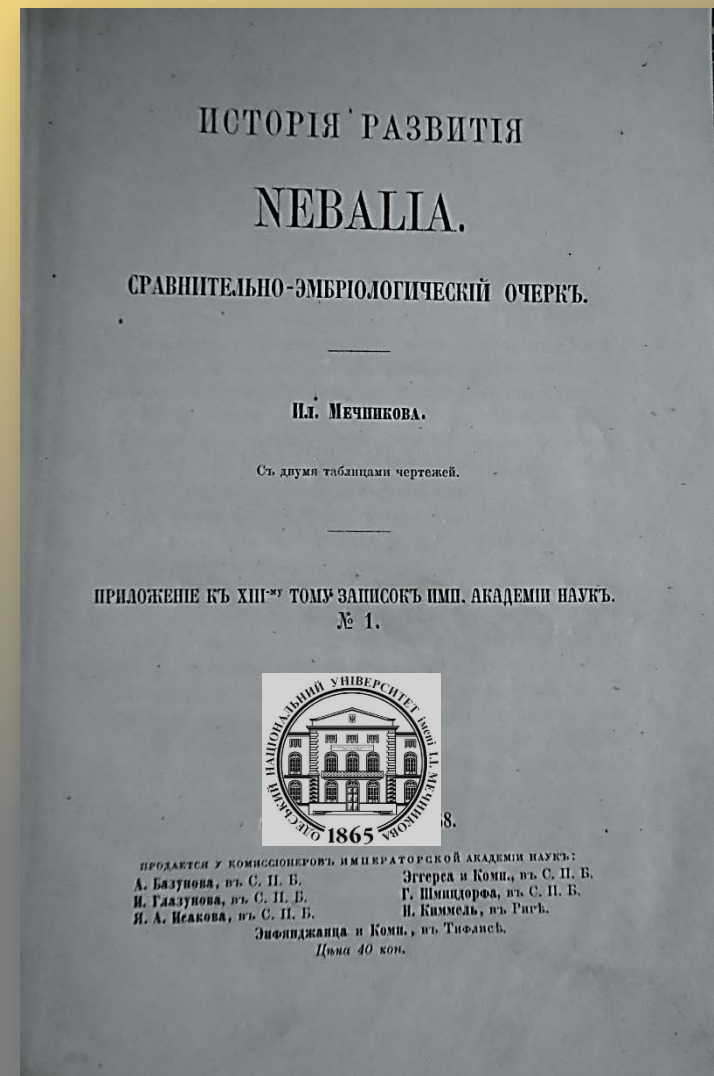

**Мечников И. И. История эмбрионального развития *Seriola* : дис. для получения степени магистра зоологии / И. И. Мечников. – СПб., 1867. – 72 с.
Шифр: 130/33**

У магістерській роботі скрупульозно і докладно описані всі процеси ембріонального розвитку головоногих, починаючи із головного процесу – розпаду зачатка та закінчуючи дослідженням значущості ролі двох зародкових пластів. Автор запропонував та обґрунтував свою дефініцію цим зародковим пластам. У вивченні наукової проблеми звернув увагу на те, що є певна схожість ембріональних процесів *Seriola* з іншими тваринами, наприклад з ракоподібними. У роботі також окреслені дискусійні питання на майбутнє.

**Мечников И. История развития Neballa.
Сравнительно-эмбриологический очерк / И. Мечников.
– СПб., 1868. – 48 с. – Окр. відб. з журн. «Записки Имп.
Акад. Наук» (Т. 13, № 1).
Шифр: 130/30**

Видання є докторською дисертацією І. І. Мечникова, яка була захищена у 1868 р., присвячена проблемі розвитку одного з видів ракоподібних, а саме – Neballa. В праці докладно висвітлено всі стадії розвитку зародка та проведена паралель з іншими видами тварин.

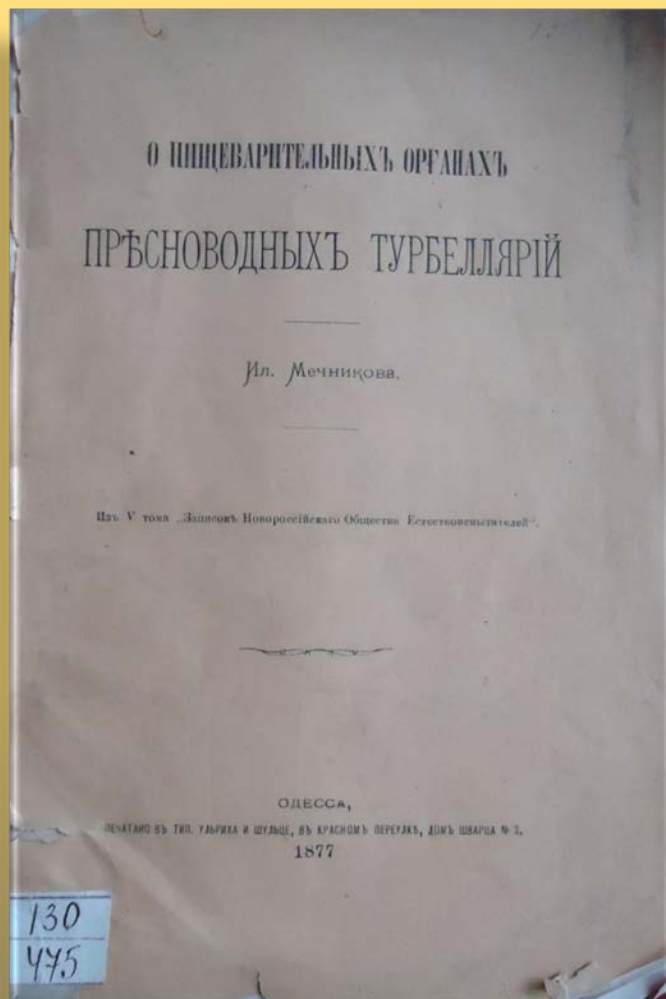
Париж, 1895 р.

І. І. Мечников і Е. Ру (1905 р.)

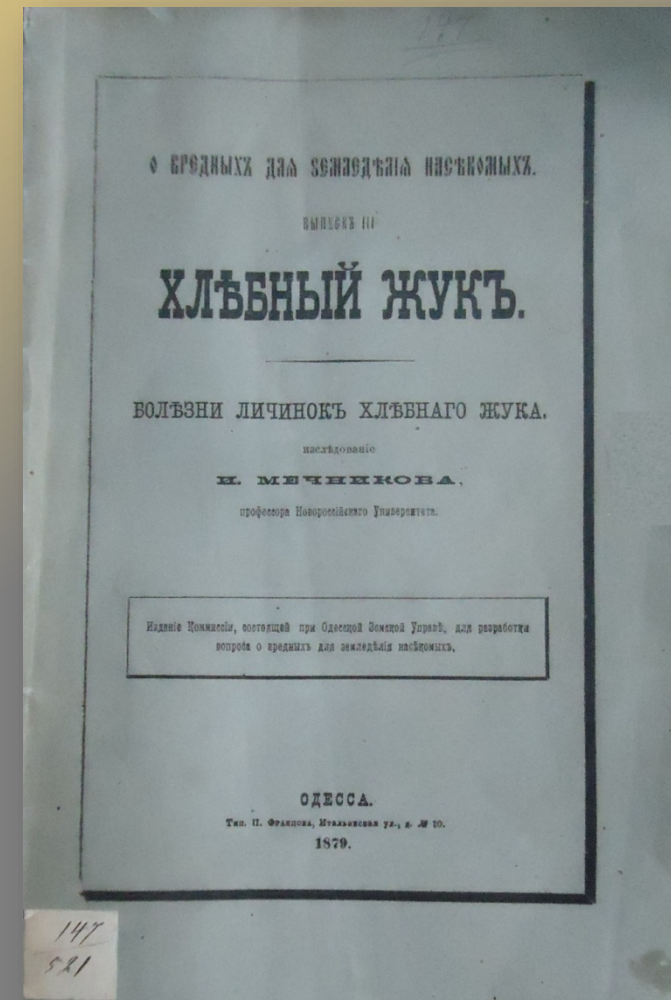

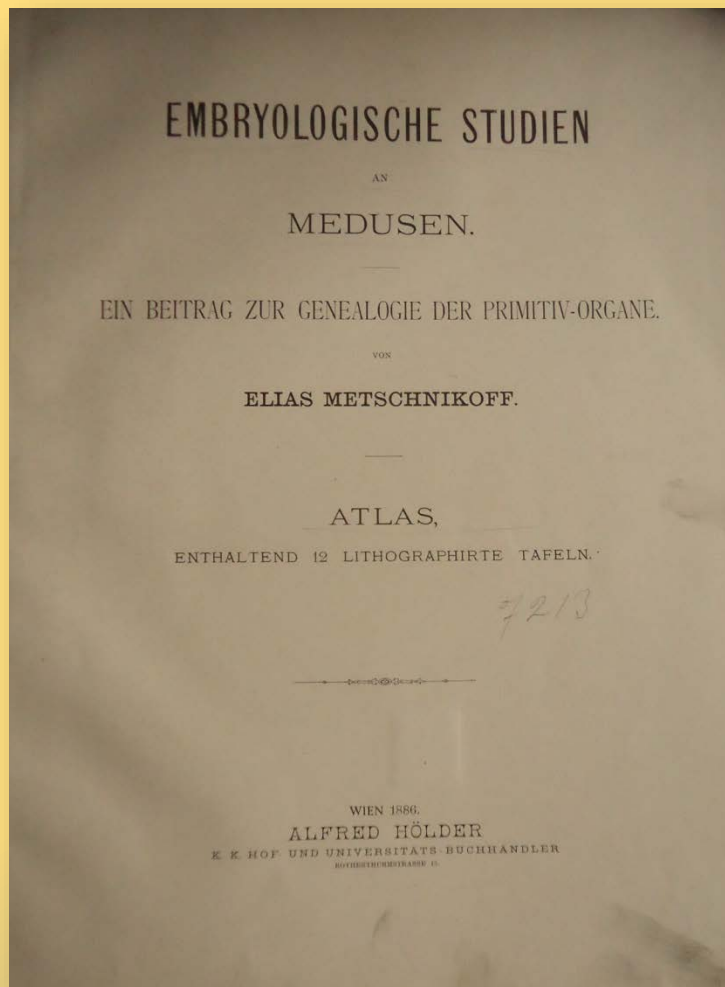
Учасники бактеріологічної секції Гігієнічного і демографічного конгресу (Лондон, 1891 р.)

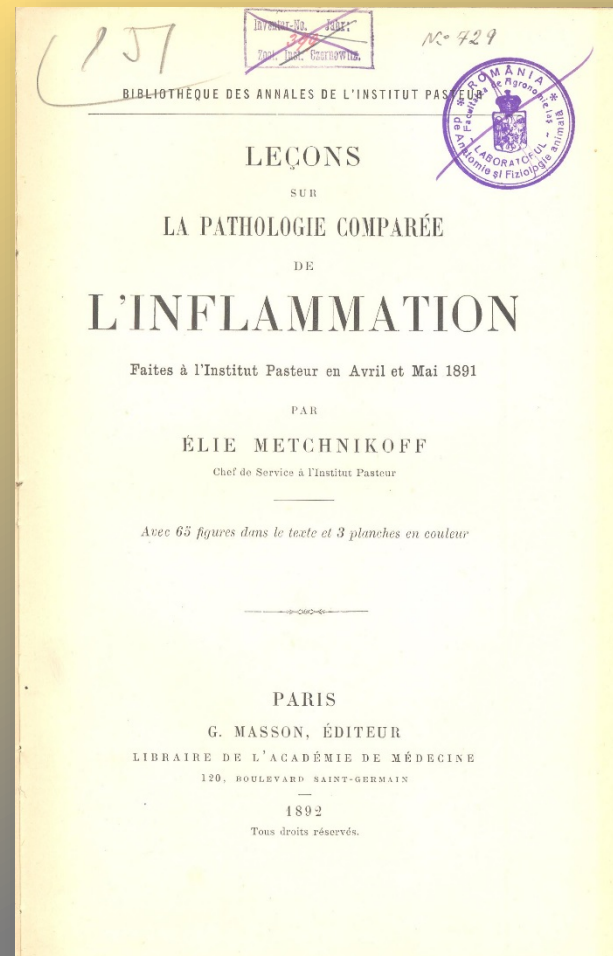
**Мечников И. И. О пищеварительных органах пресноводных турбеллярий / И. И. Мечников. – Одесса : тип. Ульриха и Шульце, 1877. – 12 с. – Окр. відб. з журн. «Записки Новорос. о-ва естествоиспытателей» (1877, т. 5).
Шифр: 130/475**

**Мечников И. И. О вредных для земледелия насекомых. Вып. 3 : Хлебный жук. О болезнях личинок хлебного жука / И. И. Мечников ; Комис., сост. из Одес. зем. управы, для разработки вопр. о вредных для земледелия насекомых. – Одесса : Тип. П. Францова, 1879. – 32 с.
Шифр: 147/521**

Metschnikoff E. Embryologische Studien an Medusen. Ein Beitrag zur Genealogie der primitiv-Organe. Atlas, Enthaltend 12 Lithographirte Tafeln / Elias Metschnikoff. – Wien : Alfred Hölder, 1886. – [13] Bl., 12 Taf. Шуфр: 130/905

Metchnikoff E. Leçons sur la pathologie comparée de l'inflammation. Faites à l'Institut Pasteur en Avril et Mai 1891. Avec 65 figures dans le texte et 3 planches en couleur / Élie Metchnikoff ; Bibliothèque des Annales de l'Institut Pasteur. – Paris : G. Masson, 1892. – XI, 239 p. Шуфр: 224/1030

Основні наукові здобутки

Дослідження в галузі еволюційної ембріології

Закладені основи вчення про фагоцитоз

Дослідження питань механізму старіння та тривалості життя людини

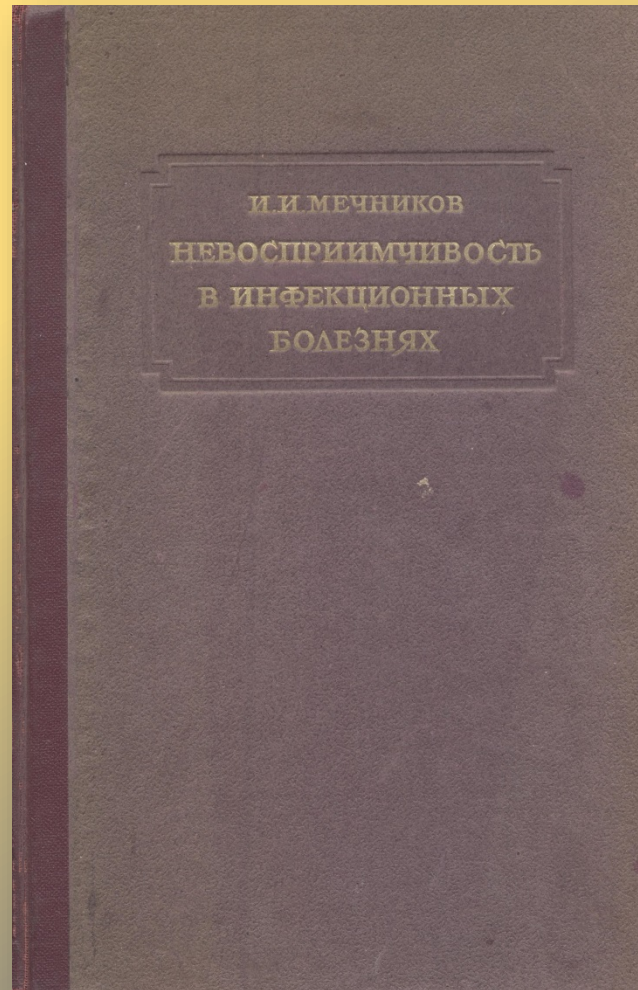
Один із засновників мікробіології

Закладені основи імунології

Внесок у розвиток теоретичної та прикладної ентомології

Дослідження в галузі морської зоології

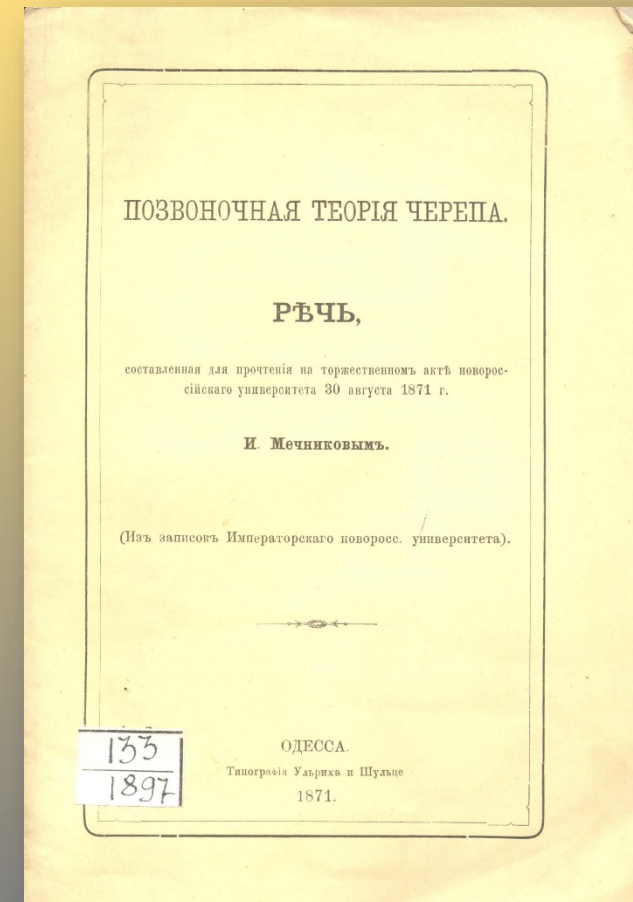
- Цікавий факт: вірно визначити «санітарів організму» йому допоміг випадок. Розглядаючи личинки морських зірок в італійській Мессіні в 1882 році, він виявив, що рухливі клітини (фагоцити) оточують сторонні предмети, що потрапляють в личинку, і «з'їдають» їх.

**Мечников И. И. Невосприимчивость в инфекционных болезнях / И. И. Мечников. – Изд. 2-е. – М. : Медгиз, 1947. – 698 с.
Шифр: 224/502**

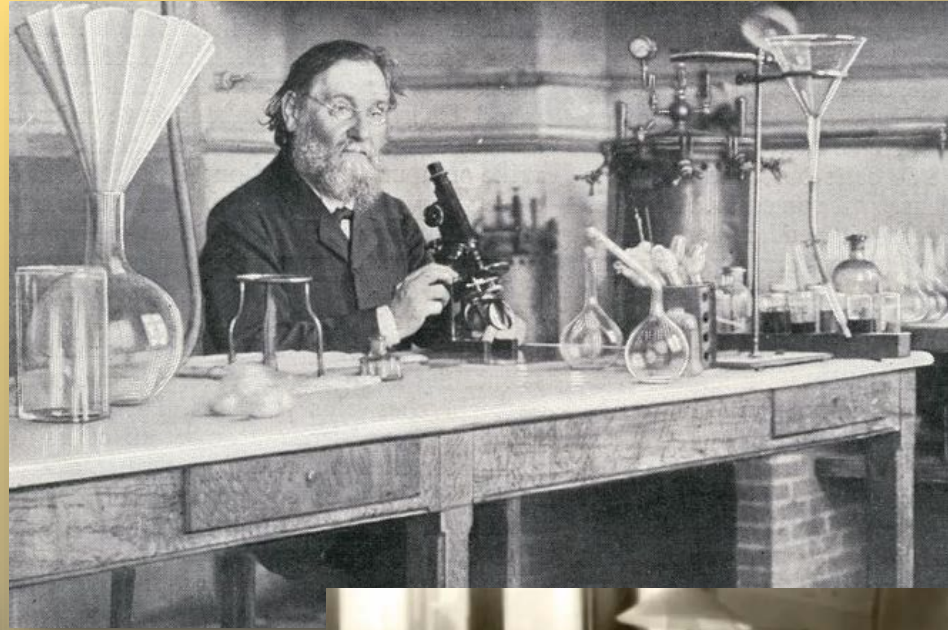
Праця присвячена питанням роботи імунітету, несприйнятливості до інфекційних хвороб і обґрунтування фагоцитарної теорії. У ній детально описані механізми природної та набутої несприйнятливості проти мікробів і проти токсинів, захисні функції шкіри і слизових оболонок, наведено огляд фактів виникнення імунітету до інфекційних захворювань, розглянута несприйнятливість серед одноклітинних організмів і багатоклітинних рослин.

**Мечников И. И. Лекции о сравнительной патологии воспаления / И. И. Мечников ; под ред. Л. А. Тарасевича. – М. : Медгиз, 1947. – 200 с.
Шифр: 224/248**

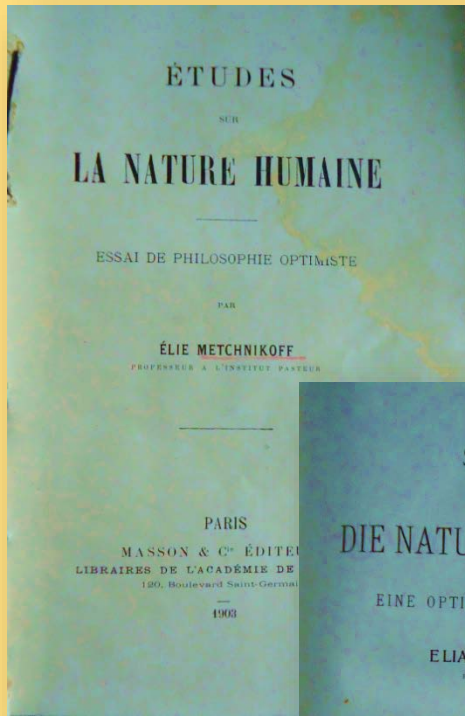

**Мечников И. Позвоночная теория черепа. Речь, составленная для прочтения на торжественном акте Новороссийского университета 30 августа 1871 г. / И. Мечников. – Одесса : Тип. Ульриха и Шульце, 1871. – 20 с. – Окр. відб. з журн. «Записки Новорос. ун-та» (1871, Т. 7).
Шифр: 133/1897**

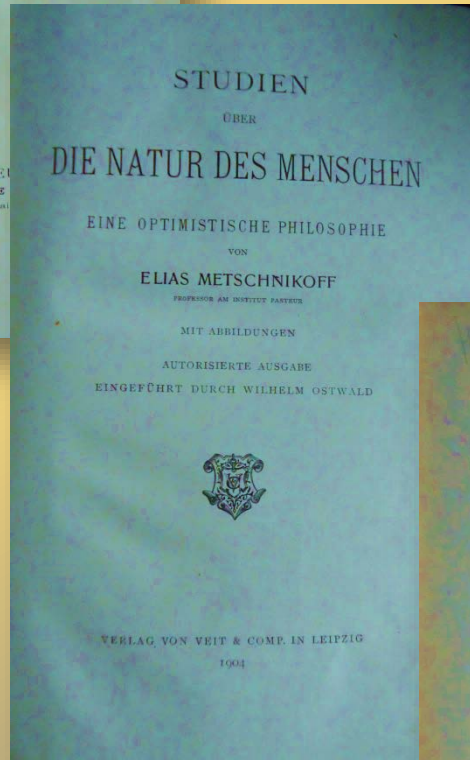
Ілля Ілліч та робочий процес

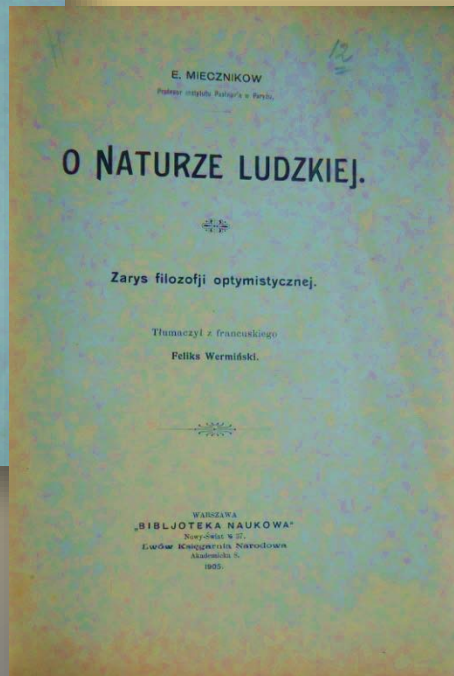
***Metchnikoff E. Etudes sur la nature humaine : Essai de philosophie optimiste / Elie Metchnikoff. – Paris : Masson et Cie, 1903. – 399 p.
Шуфр: 131/212-а***

***Metschnikoff E. Studien über die Natur des Menschen : eine Optimistische Philosophie : mit Abb. / Elias Metschnikoff ; red. W. Ostwald. – autorisierte Ausg. – Leipzig : Veit & Comp., 1904. – XIV, 399 s.
Шуфр: 131/220***

***Miecznikow E. O naturze ludzkiej. Zarys filozofii optymistycznej / Eljasz Miecznikow ; red. F. Wermiński. – Warszawa : Biblioteka naukowa ; Lwow : Księgarnia Narodowa, 1905. – 305, V s.
Шуфр:12/1636***

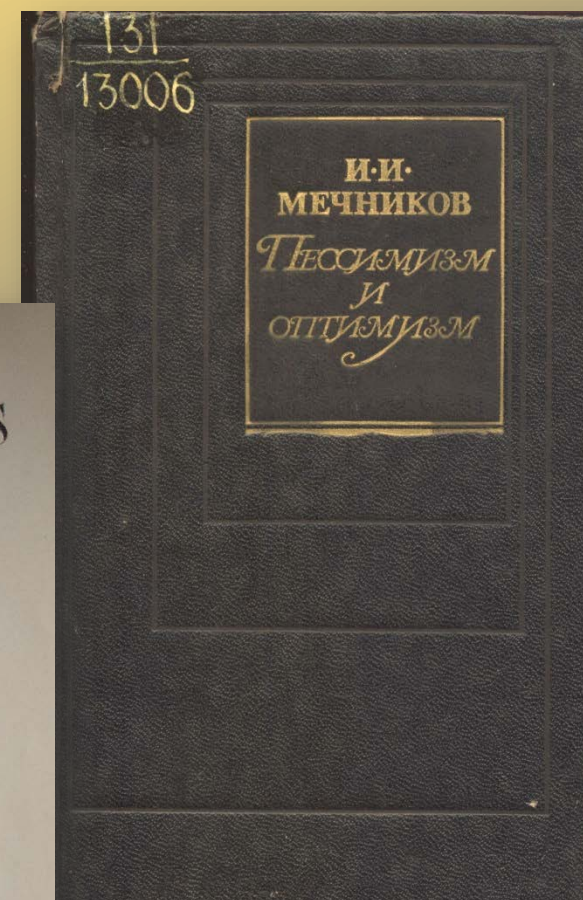
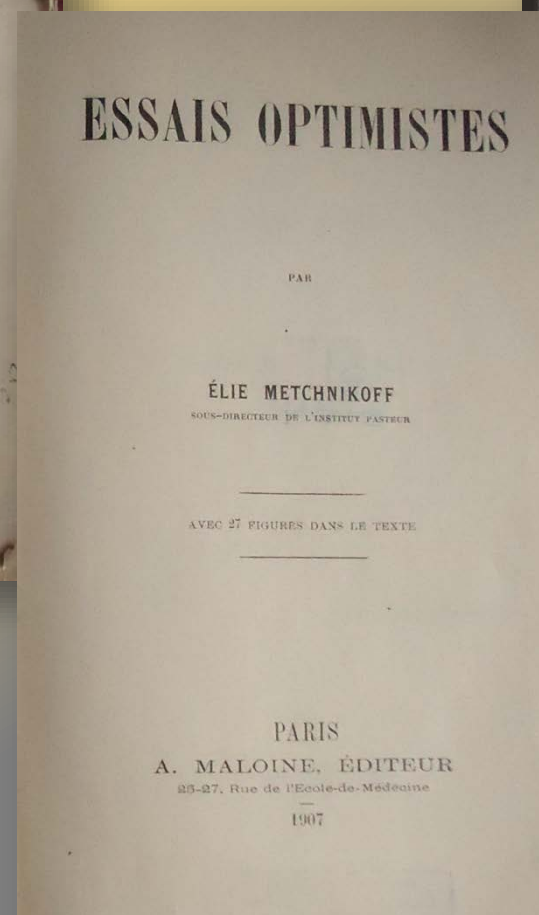
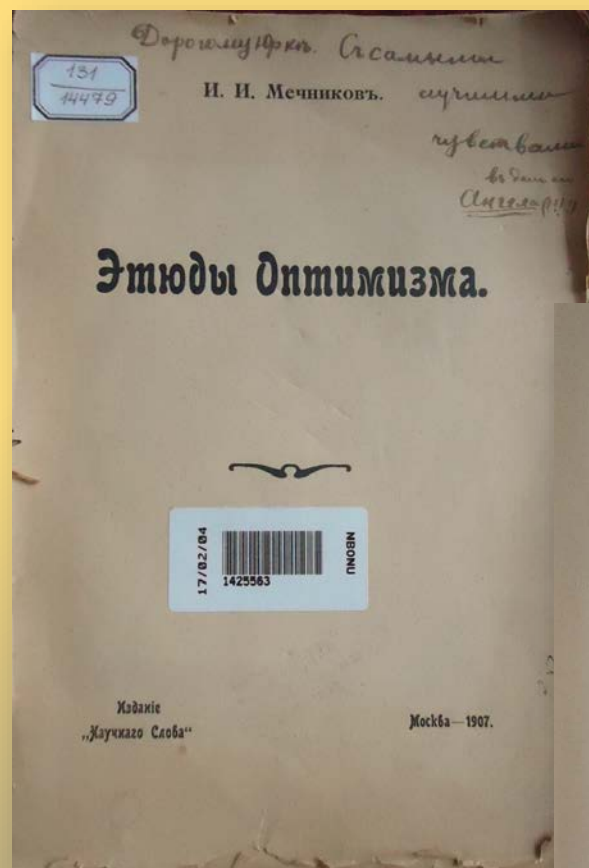

У цих виданнях учений у популярній формі намагається дати відповіді на питання причин передчасного старіння організму і смерті. Наводить порівняльний аналіз і методи боротьби живих організмів з цими процесами. Відстоюється думка про важливу роль фагоцитів у відновленні організму і про шкідливість кишкової флори у людини, яка призводить до передчасного старіння і тяжкої старості.

**Мечников И. И. Этюды оптимизма / И. И. Мечников. – М. : Науч. слово, 1907. – 16 с.
Шифр: 131/14479**

**Metchnikoff E. Essais optimists / E. Metchnikoff. – Paris : ed. A. Maloine, 1907. – 438 p.
Шифр: 131/10792**

**Мечников И. И. Пессимизм и оптимизм / И. И. Мечников ; сост., вступ. ст. и коммент. В. А. Фролова. – М., 1989. – 640 с. – (Публицистика классиков отечественной науки).
Шифр: 131/13006**

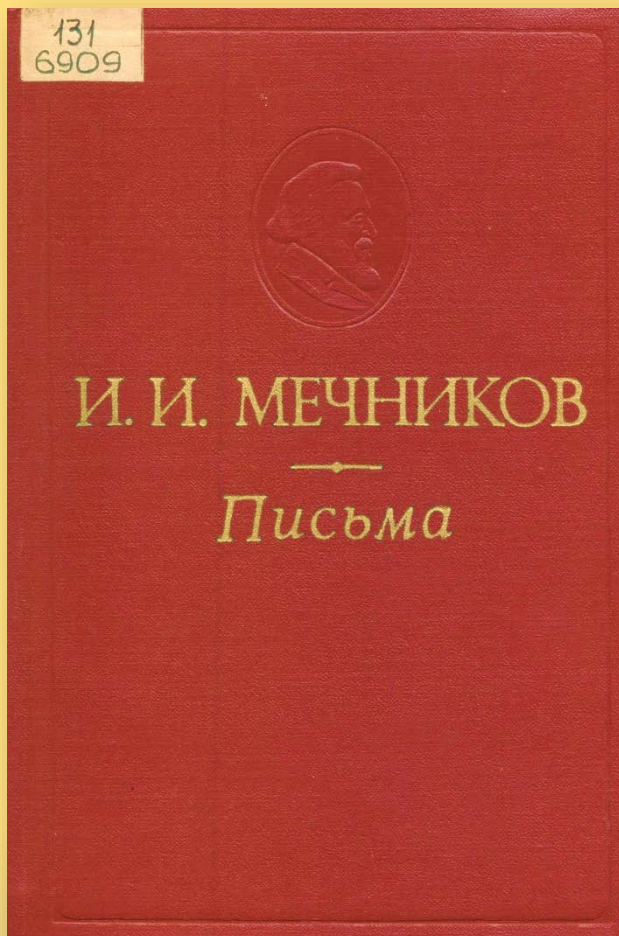
Нагороди

Премія Карла Бера (1867, 1870)

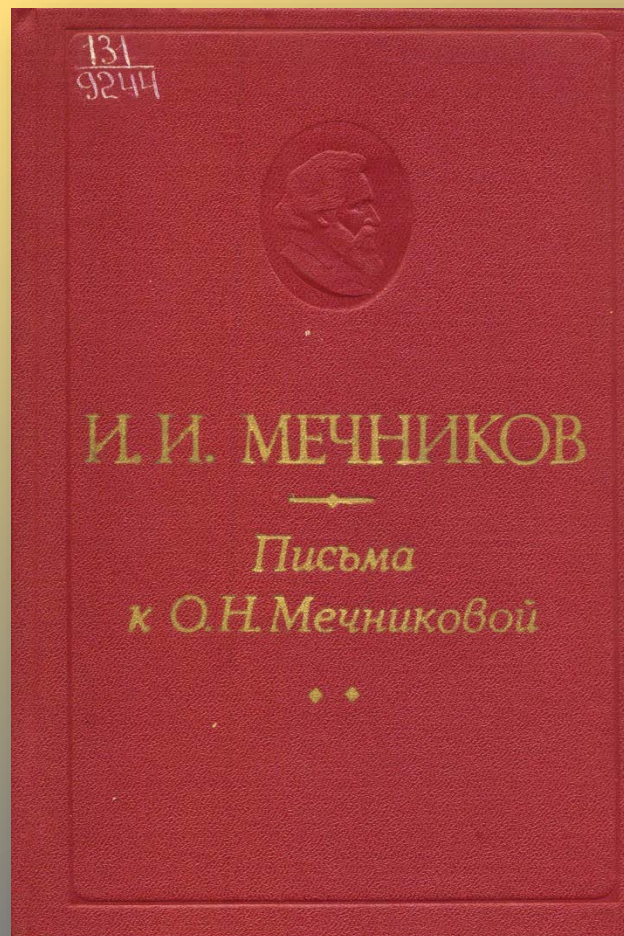
**Медаль Коплі «За вагомі досягнення в
біології і патології»(1906)**

Нобелівська премія (1908)

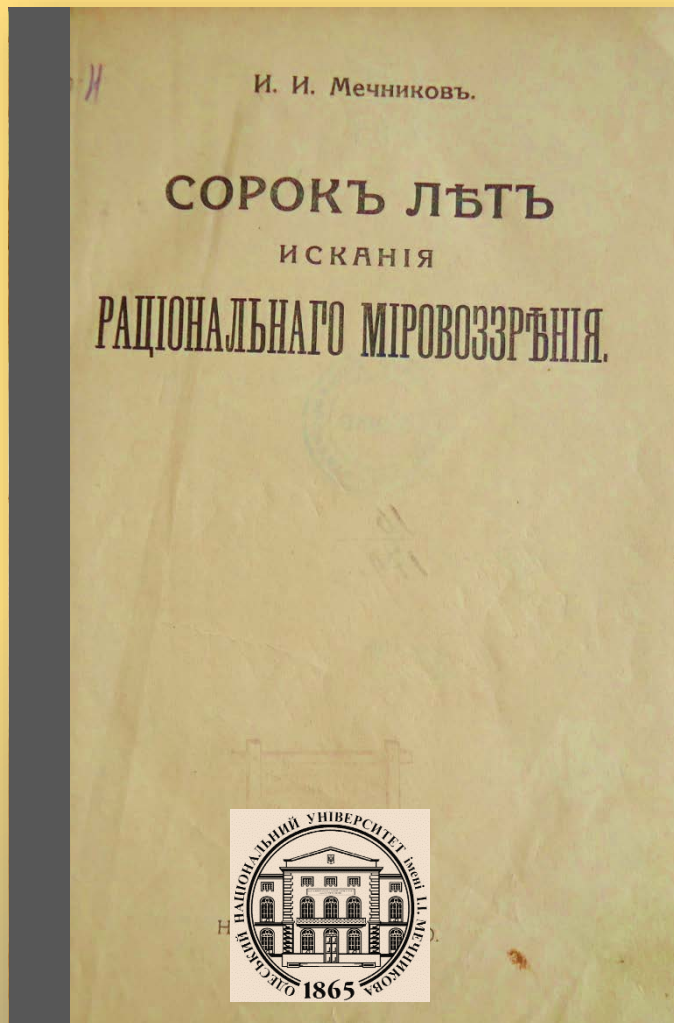
**Медаль Альберта (Королівське
товариство мистецтв) (1916)**

Мечников И. И. Письма (1863–1916 гг.) / И. И. Мечников ; под ред.: А. Е. Гайсиновича, Б. В. Левшина. – М. : Наука, 1974. – 296 с. Шифр: 131/6909

Мечников И. И. Письма к О. Н. Мечниковой (1900–1914) / И. И. Мечников ; ред.: А. Е. Гайсинович, Б. В. Левшин ; сост.: А. С. Ксенофонтова, А. К. Памфилова. – М. : Наука, 1980. – 352 с. Шифр: 131/9244

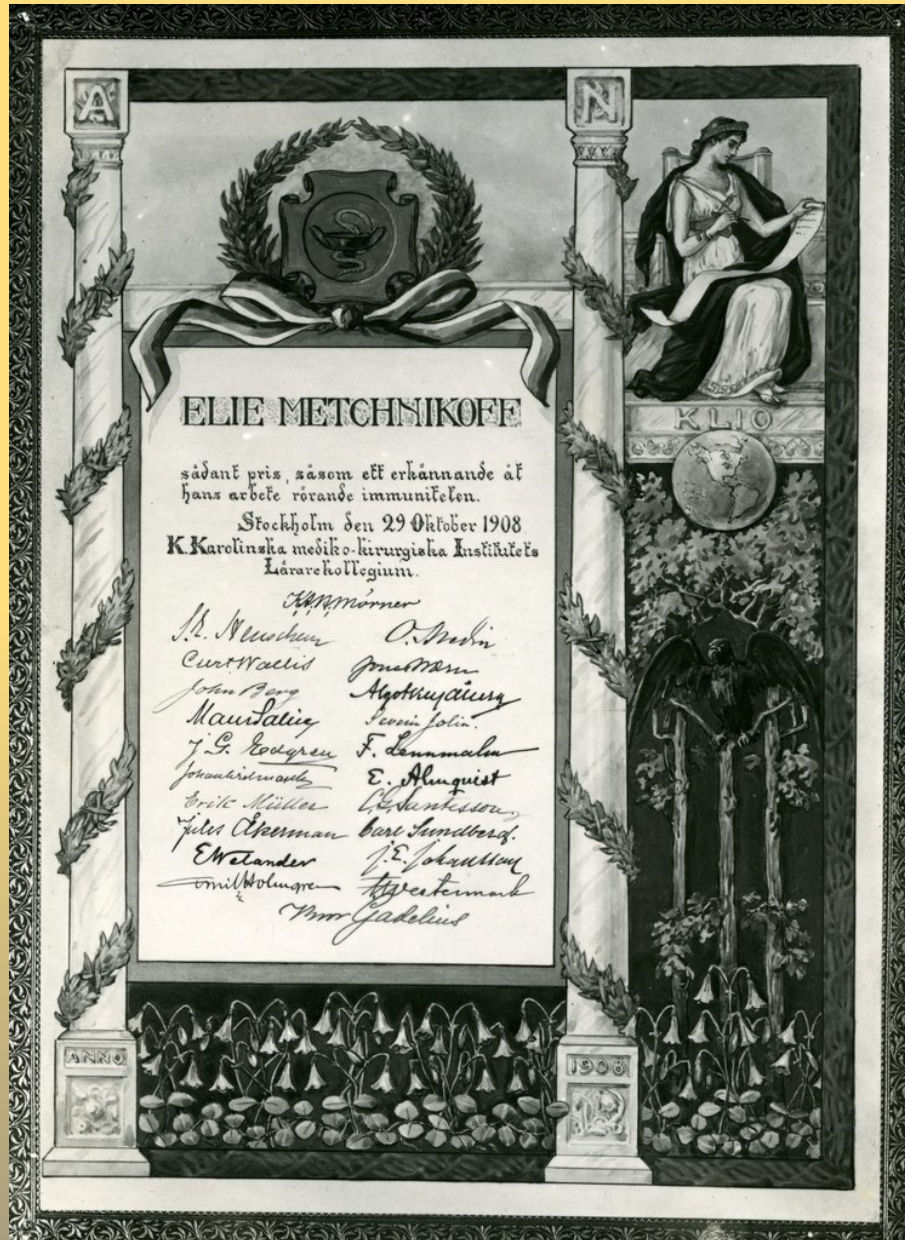

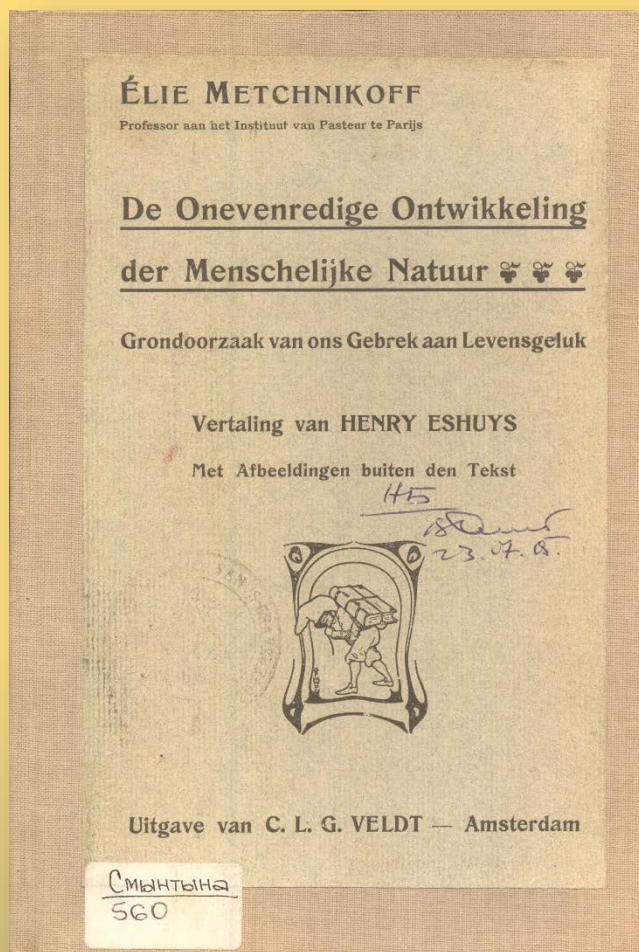
Мечников И. И. Сорок лет искания рационального мировоззрения / И. И. Мечников. – М. : Науч. слово, 1913. – 291 с.

Шифр: 131/744

У збірнику представлені вибрані твори І. І. Мечникова за 40 років його наукової діяльності. У перших чотирьох статтях розвивається теорія про життя з точки зору дисгармонійності самої природи людини і неможливості створення будь-якої раціональної етики. Далі І. І. Мечников переходить до оптимістичного світогляду, згідно з яким можливе щасливе існування і раціональна етика; завдання останньої – надати людям можливість досягти мети їхнього життя, тобто провести весь цикл їх раціонального існування аж до природного кінця.

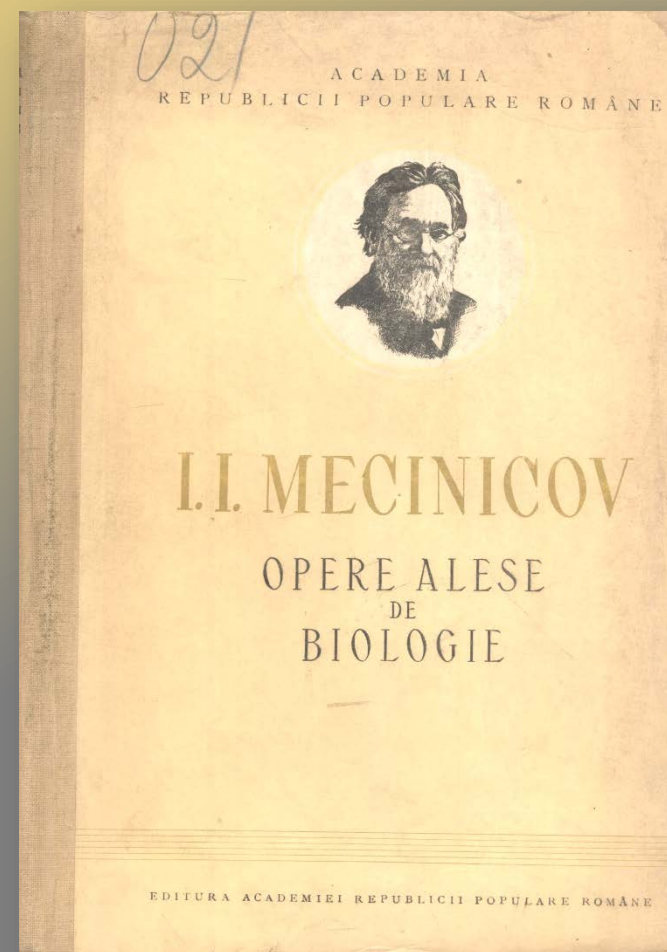
**Разом з Паулем Ерліхом Ілля
Мечников удостоєний
Нобелівської премії з медицини
та фізіології
“За вивчення імунної системи”
(1908)**

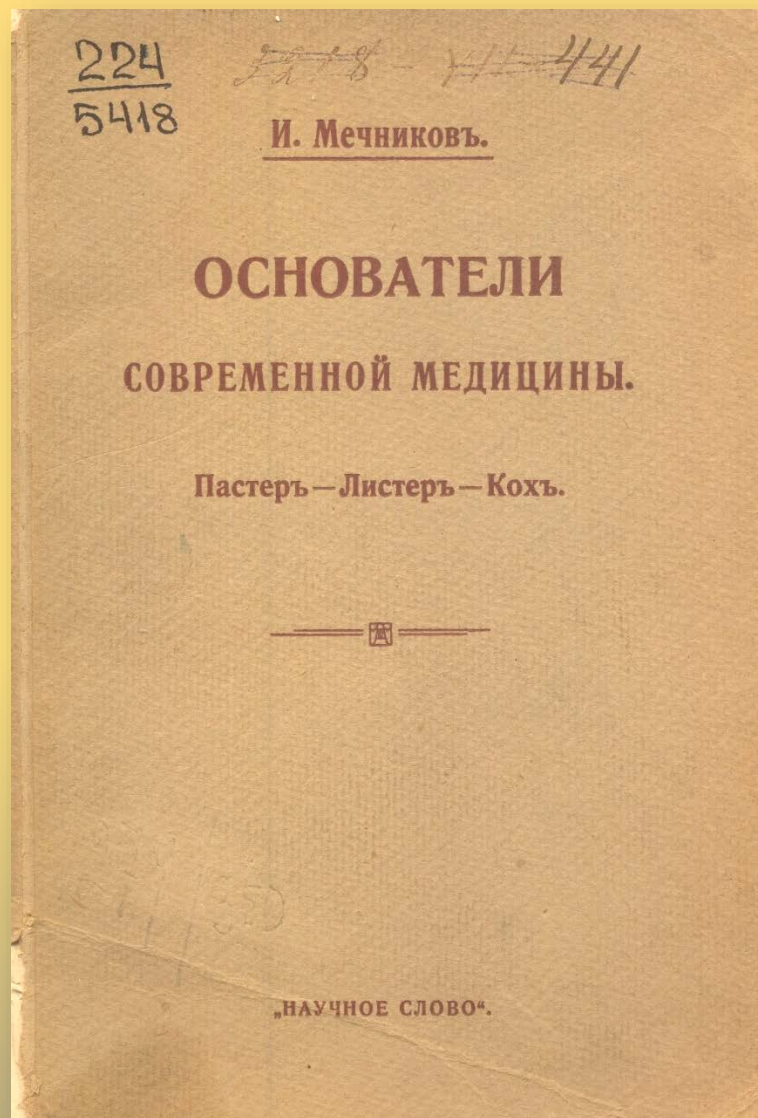

Metchnikoff É. De Onevenredige Ontwikkeling der Menschelijke Natuur. Grondoorzaak van ons Gebrek aan Levensgeluk / Élie Metchnikoff; vert. H. Eshuys. – Amsterdam : C. L. G. Veldt, [1903] – 288 s. Шуфр: СМЫТТИНА/560

Mecinicov I. I. Opere alese de biologie / I. I. Mecinicov ; red., art. si adnot.: V. A. Doghel, A. E. Gaisinovici. – Bucuresti : Ed. Acad. rep. populare Romine, 1953. – 595 s. Шуфр: 131/1442

**Мечников И. И. Основатели современной медицины. Пастер – Листер – Кох / И. И. Мечников. – М. : Науч. слово, 1915. – 137 с.
Шифр: 224/5418**

Книга Іллі Мечникова розділена на два тематичних пласти. Перша частина присвячена вивченню різноманітних хвороб, медичних теорій та гіпотез вчених, які стали поштовхом для досліджень та роздумів Пастера, Лістера та Коха. Це плеяда науковців, які заклали надійний фундамент сучасної науки мікробіології. В ході їхніх робіт було з'ясовано, що у багатьох процесах, а це бродіння і гниття, беруть участь різноманітні мікроорганізми. Також відкрито хвороботворні бактерії. У другій частині даного видання містяться матеріали біографій та споминів цих всесвітньовідомих науковців.

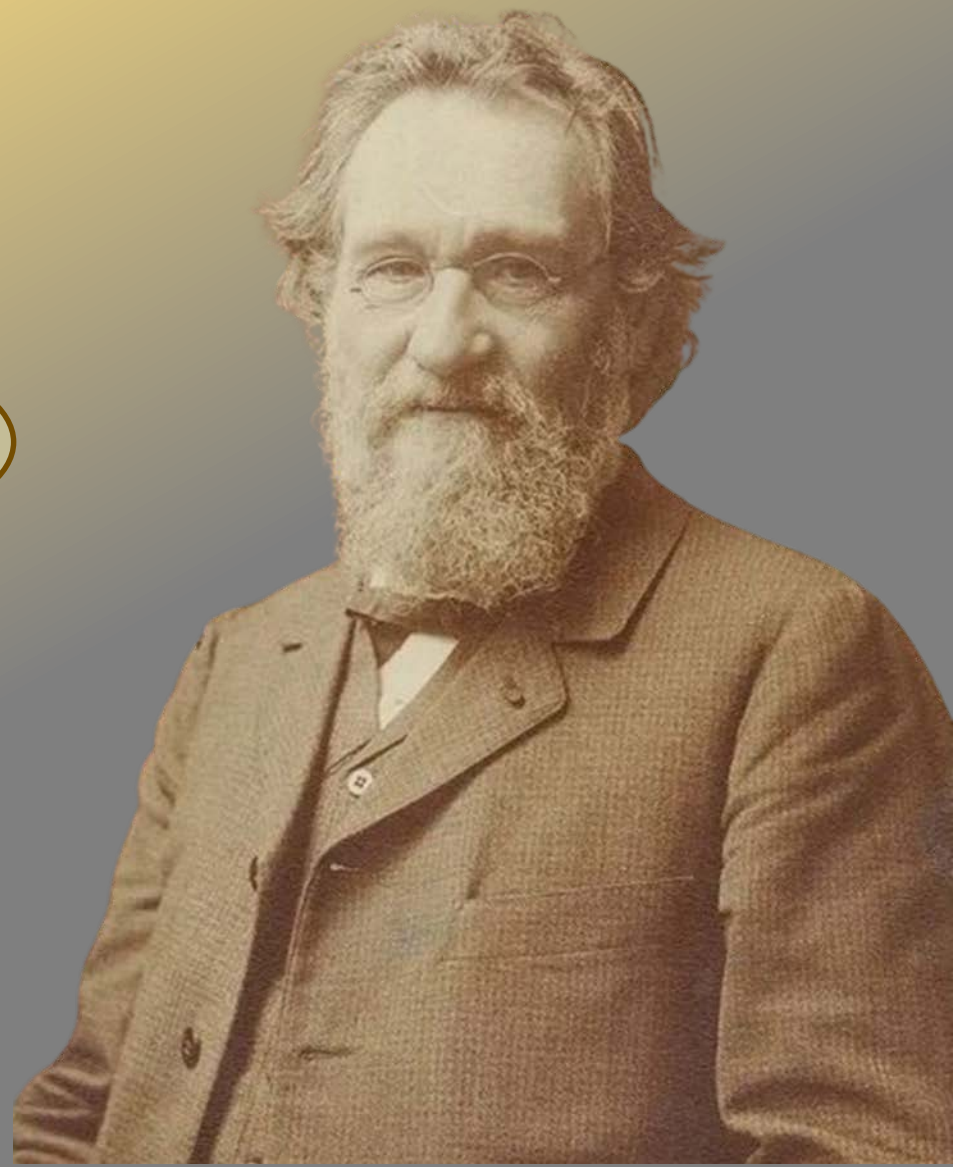
Участь у міжнародних організаціях, асоціаціях

**член Королівського
товариства**

**член Медичної академії в
Парижі**

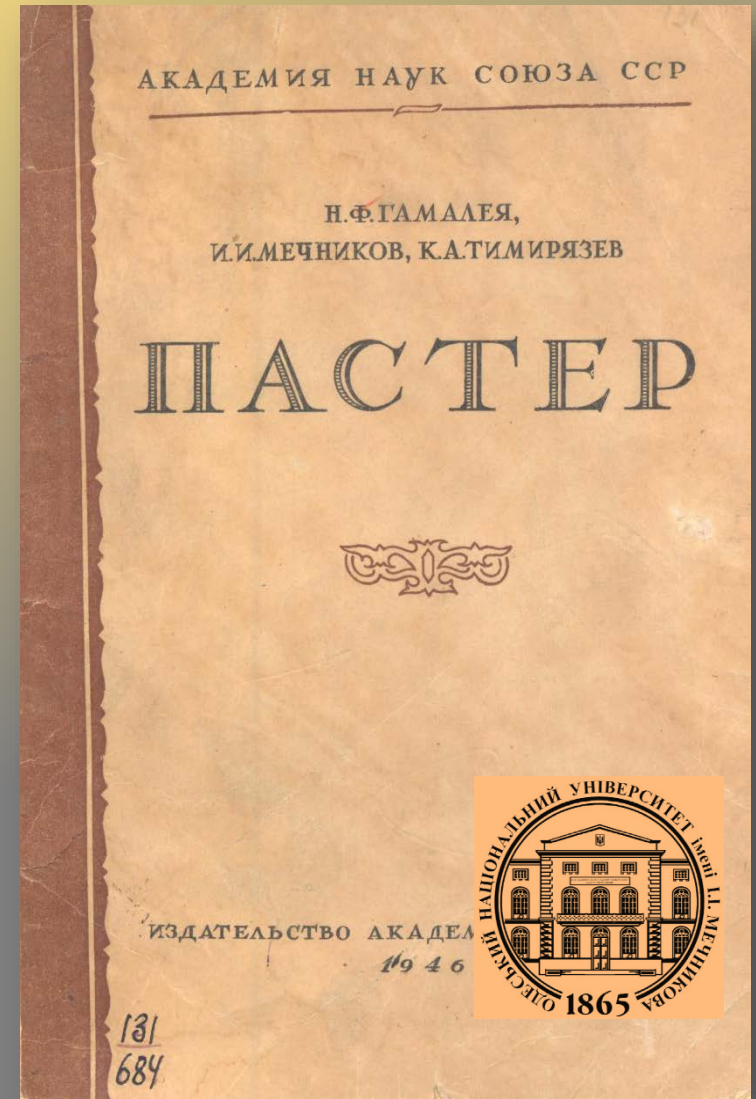
**член Медичного
об'єднання в Швеції**

**почесний член Ірландської,
Румунської, Петербурзької,
Празької та Бельгійської
академій наук**

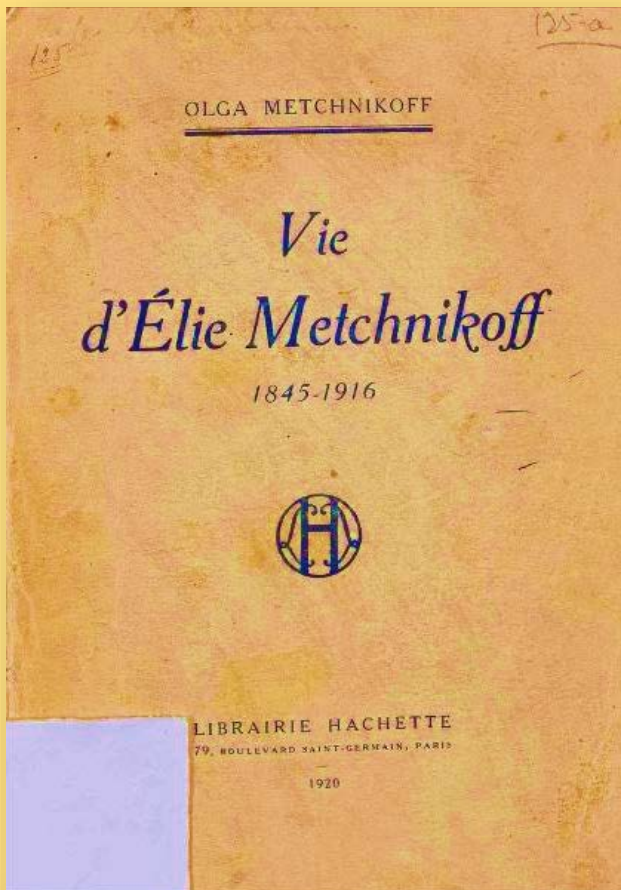

**Гамалея Н. Ф Пастер / Н. Ф. Гамалея, И. И. Мечников,
К. А. Тимирязев. – М. ; Л., 1946. – 52 с.
Шифр: 131/684**

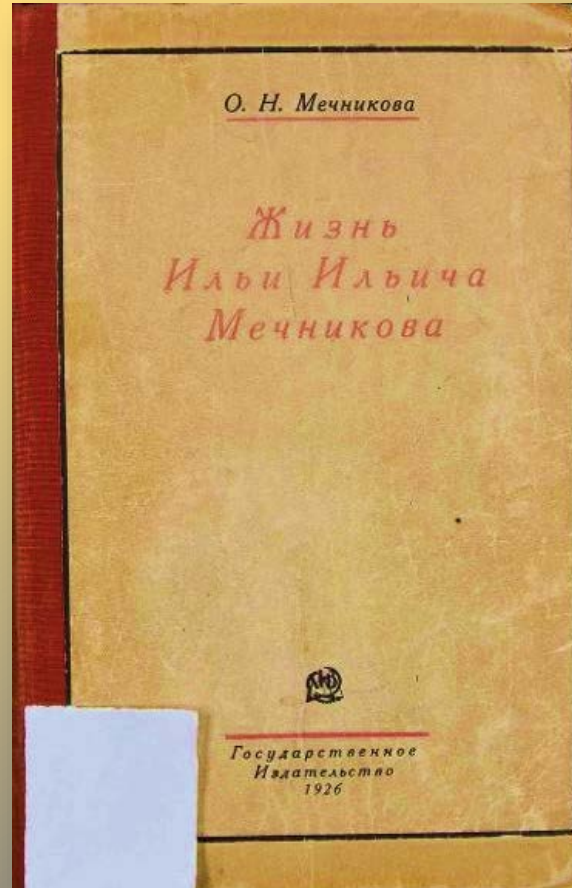
Видання присвячене дослідженню біографії, наукового доробку та ролі видатного вченого Луї Пастера в хімію та мікробіологію. Книга складається з таких трьох розділів: «Пастер и русская микробиология» (Н. Ф. Гамалея); «Биография Пастера» (И. И. Мечников); «Луи Пастер» (К. А. Тимирязев).

Література про життя та діяльність І. І. Мечникова

***Metchnikoff O. Vie d'Élie Metchnikoff. 1845–1916 / Olga Metchnikoff. – Paris : Librairie Hachette, 1920. – [6], 272 p.
Шифр: 125-a/617***

***Мечникова О. Н. Жизнь И. И. Мечникова / О. Н. Мечникова. – М. ; Л. : Госиздат, 1926. – 232 с.
Шифр: 131/1557***

Дані видання є мемуарами другої дружини Іллі Мечникова – Ольги Миколаївни, у яких розкриті передумови, фактори та шлях становлення всесвітньовідомого науковця. Книга містить фотоматеріали і список наукових робіт І. І. Мечникова за період з 1862–1916 рр.

*Ілля Мечников з другою
дружиною Ольгою*

Ілля Ілліч Мечников // Золоті імена Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (1865–2015) : наук. довід. / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка ; наук. ред., авт. вступ. ст. І. М. Коваль ; упоряд.: М. О. Подрезова, В. В. Самодурова. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Одеса : ОНУ, 2016. – С. 9–13.

Бурлака Т. В. Мечников Ілля Ілліч / Т. В. Бурлака, М. С. Мішнаєвський, Н. Г. Юргелайтіс // Професори Одеського (Новоросійського) університету : біогр. словник : у 4 т. / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка ; відп. ред. В. А. Сминтина. – 2-е вид., допов. – Одеса : Астропринт, 2005. – Т. 3 : К–П. – С. 333–337.

Дяченко С. С. І. І. Мечников. Життя і діяльність / С. С. Дяченко. – Київ ; Харків : Держ. мед вид-во, 1946. – 55 с. **125-a/262**

Нікітін В. М. І. І. Мечников і проблема довголіття / В. М. Нікітін ; відп. ред. П. Д. Марчук. – Київ : Знання, 1968. – 46 с. – (Серія VII. В лабораторіях учених ; № 4). **131/4746**

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Історія та сучасність (1865–2015) / Одес. нац. ун-т імені І. І. Мечникова ; гол. ред. І. М. Коваль ; вступ. сл.: І. М. Коваля, В. М. Хмарського . – Одеса : ОНУ, 2015. – 963 с. **15/11749**

Острянин Д. І. І. Мечников у боротьбі за матеріалізм у природознавстві / Д. Острянин. – Київ, 1954. – 387 с. **131/1560**

Острянін Д. Ф. Боротьба І. І. Мечникова проти філософського ідеалізму та релігії / Д. Ф. Острянін. – Київ, 1951. – 30 с. **131/1215**

Севастьянов В. Д. Вклад І. І. Мечникова та О. О. Ковалевського в створення сільськогосподарської ентомології в Україні / В. Д. Севастьянов // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Біологія. – 2002. – Т. 7, вип. 1. – С. 314–319. – Відомості доступні також через Інтернет: http://liber.onu.edu.ua/pdf/vest_biol_1_02.pdf (дата звернення: 12.05.2025).

Севастьянов В. Д. І. І. Мечников – зоолог-таксономіст / В. Д. Севастьянов // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Біологія – 2005. – Т. 10, вип. 3. – С. 209–210. – Відомості доступні також через Інтернет: http://liber.onu.edu.ua/pdf/Vest_Biol_3_05.pdf (дата звернення: 12.05.2025).

Шалімов М. О. Засновник імунології та геронтології. "...в Одесі, Ви... запалили... науковий вогник" або "Етюди оптимізму" життя : к 175-річчю І. І. Мечникова [15 трав. 1845 р. – 15 лип. 1916 р.] / М. О. Шалімов. – Одеса : Бондаренко М. О., 2020. – 81 с. **131/15242**